

OUTI OJA

Uusi perusjohdatus kirjallisuuden analyysiin

Aino Mäkikalli ja Liisa Steinby (toim.): Johdatus kirjallisuusanalyysiin. Helsinki: SKS, 2013. 418 s.

Aino Mäkikallin ja Liisa Steinbyn toimittama muhkea oppikirja *Johdatus kirjallisuusanalyysiin* perehdyttää kirjallisuuden analyysissa käytettävien keskeisten käsitteiden käyttöön ja tuntemukseen. Teos täydentää ja päivittää niitä tietoja, joita kirjallisuuden opiskelijat ovat aiemmin pöntänneet kirjallisuuden oppiaineen peruskursseilla sellaisten teosten opastamina kuin esimerkiksi *Runousopin perusteet* (1990), *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä* (2001), *Lentävä hevonen – välineitä runoanalyysiin* (2007) tai tuoreimpana *Luonnolliset ja luonnottomat kertomukset. Jälkiklassisen narratologian suuntia* (2010).

Monien kirjallisuuden opiskelijoiden käsissä kuluneiden Lea Rojolan ja Lasse Koskelan *Lukijan ABC-kirjan* tai Terry Eagletonin *Kirjallisuusteorian* kaltainen teos *Johdatus kirjallisuusanalyysiin* ei ole. Kuten toimittajat jo saatesanoissaan toteavat, kyseessä ei ole oppikirja, joka esittelisi kirjallisuudentutkimuksen erilaisia teoriasuuntauksia, vaan teos, jossa pyritään tutustuttamaan lukija kolmen suuren päälain – kertomakirjallisuuden, lyriikan ja draaman – käsitteistöön. Kirjan lopussa käsitellään lyhyesti vielä sitä, mitä kirjallisuusanalyysi teoksen tekijöiden mielestä on.

Johdatus kirjallisuusanalyysiin jakautuu neljään isoon päälukuun. Niistä ensimmäisessä, joka on nimeltään ”Kirjallisuus ja kirjallisuudentutkimus”, toinen kirjan toimittajista, professori Liisa Steinby esittelee kirjallisuuden ja kirjallisuudentutkimuksen luonnetta. Kolme muuta päälukua on omistettu kirjallisuuden päälajeille: kertomakirjallisuudelle, lyriikalle sekä näytelmäkirjallisuudelle eli draamalle. Kuten Steinby avausosassa määrittelee, teoksen käsitys kirjallisuudesta on vahvasti tekstuaalinen.

Suurimman kirjoittajapanoksen kirjaan on antanut Steinby. Kertomakirjallisuuden osuudesta eli käytännössä johdatuksesta narratologiaan vastaavat hänen lisäksi Aino Mäkikalli ja Markku Lehtimäki, kun taas lyriikkaa erittelevät Steinby, Vesa Haapala, Siru Kainulainen ja Katja Seutu. Draamasta ovat Steinbyn ohella kirjoittaneet Katri Tanskanen, Hanna Meretoja ja Marja-Leena Hakkarainen. Kuten listasta voi havaita, seitsemästä kirjoittajasta suurin osa tulee Turun yliopistosta, mutta mukaan on saatu tutkijoita myös Joensuusta, Tampereelta ja Helsingistä.

Kirjan avausosassa ”Kirjallisuus ja kirjallisuudentutkimus” Liisa Steinby johdattelee lukijat sekä kirjallisuudentutkimuksen käsitteeseen että kirjallisuuteen kulttuurisesti ja historiallisesti määräytyneenä terminä. Esittelystä välittyy näkemys, jonka mukaan kirjallisuuden analyysi ei ole pelkästään yksittäisten käsitteiden soveltamista kaunokirjalliseen tekstiin vaan kokonaisvaltaista toimintaa, jossa pitää ottaa huomioon niin tekstin rakenteelliset ja sisällölliset piirteet kuin ilmestymisajan kontekstikin.

Toisessa osassa käsitellään narratologian käsitteistöä sekä kertomakirjallisuuden lajeja, joista esitellään erityisesti eeposta, romaania ja novellia. Osion alkupuolta vaivaa käsitteiden runsaus. Erityisesti kertomisen analyysi -alaluvun sisältö runsaine käsitteistöineen voi olla perusopinto-opiskelijoille haastava. Teoksen kolmas osa keskittyy lyriikkaan: se lähtee liikkeelle lyriikasta kirjallisuushistoriallisena ilmiönä ja käsittelee kronologisesti lyriikan kehittymistä länsimaissa antiikista aina 2000-luvulle saakka. Historiallisen katsauksen jälkeen runon mitan ja rytmin analyysi, kuvallisuus sekä runon puhetilanteet esitellään perinteiseen tapaan.

Neljännessä osassa aiheena on draama. Lajin historia esitellään lyriikan tavoin antiikista lähtien, ja sen jälkeen perehdytään analyysin peruskäsitteisiin (rakenne, juoni, juonien tyypit, henkilöahmot, dialogi, aika ja tila). Luvun päättää Marja-Leena Hakkaraisen koostama esitys postdraamallisesta teatterista, johon draaman analyysin perinteiset käsitteet eivät enää päde.

Kirjan artikkeleita tuntuu yhdistävän ajatus siitä, että kaunokirjallinen teksti – kuului se mihin tahansa lajiin – on aina osattava suhteuttaa päälajiinsa ja myös historialliseen kontekstiinsa. Historiallisen kontekstin merkityksestä kertoo se, että jokainen pääluvuista alkaa lajin kirjallisuushistoriallisella esittelyllä. Kontekstuaalinen lähestymistapa näkyy toisinaan pikkutarkkana nippelitietona. Kirjallisuuden tarkasteleminen ilmestymisaikaansa vasten on positiivista, mutta siitä aiheutuu ongelmia. Esimerkiksi lyriikan kohdalla eri ismit esitellään peräkkäin, mistä kirjan ensisijainen kohdelukija – perustutkintotason kirjallisuuden opiskelija – saattaa päätellä, että yksi ismi kumoaa toisen.

Eri päälajien esittelyt ovat melko irrallaan toisistaan, vaikka ajoittain viitataankin yhdistäviin tekijöihin. Liiallisen laveuden välttämiseksi tällainen rajaus on ymmärrettävä. Mielenkiintoisia lisänäkökulmia olisi kuitenkin tarjonnut esimerkiksi sen tarkastelu, miten narratologian käsitteistöä voidaan käyttää muiden kirjallisuuden päälajien analyysissa.

Olen käyttänyt *Johdatus kirjallisuusanalyysiin* -teosta omassa opetuksessani Tukholman yliopistossa Suomen kirjallisuushistorian kurssilla, johon on liittynyt myös kirjallisuuden päälajien perusanalyysia. Teos on antanut erityisesti draaman opetukseen hyvän käsitteellisen kertauksen ja jäsentelyn, vaikka jäin kaipaamaan vielä vahvempaa näkemystä draamasta performanssina. Teoksessa keskitytään nimenomaan kirjoitettuihin teksteihin, mutta draamaluvussa yhteyttä kirjoitettujen ja esitettyjen tekstien välillä olisi voinut avata enemmän. Käytännössä havaitsin, että peruskurssin ruotsinsuomalaisille opiskelijoille, joiden kieli-taito ei aina ole suomenkielisen tasolla, kirjan peruskäsitteistö oli liian haastavaa. Esimerkiksi kertomakirjallisuuden peruskäsitteistön opettamisessa *Runousopin perusteet* on konkreettisuudessaan toimivampi, vaikka siitä puuttuu jälkiklassisen narratologian näkökulma.

Johdatus kirjallisuusanalyysiin ei käsittele konkreettista kirjallisuusanalyysin tekemistä ja kaunokirjallisen tekstin tulkitsemista niin painottuneesti kuin voisi olettaa sen tekevän. Haapalan kirjoittamassa runouden osuudessa kerrotaan (sinänsä asiantuntevasti) siitä, mitä

erilaiset runouden ismit (dadaismi, surrealismi, modernismi jne.) ovat, ja niistä annetaan asiallisia ja havainnollistavia esimerkkejä. Sitä, mihin runouden piirteisiin lukijan tulisi kiinnittää huomiota, kun hän lukee runoutta historiallisesti kontekstualisoiden, ei kuitenkaan käsitellä. Onko runouden analysoiminen sitä, että yksittäistä runoa tarkastellaan jotakin ismiä vasten? Orientoitumisen ongelma vaivaa mielestäni *Johdatus kirjallisuusanalyysiin* -teosta laajemminkin. Mitä tekee lukija kaunokirjallista tekstiä analysoidessaan? Mihin hänen tulisi kiinnittää huomiota? Tällaisia kirjallisuusanalyysin konkreettisia kysymyksiä olisi kirjan johdannossa tai aloitusluvussa voinut nostaa esille.

Äidinkielen ja kirjallisuuden opettajilta olen kuullut positiivisia kommentteja teoksesta ja etenkin sen draamaosasta. On ilmeistä, että Mälikallin ja Steinbyn toimittama teos on eritoten draaman käsitteistön osalta paikannut alan kirjallisuuden puutteita. Runouden ja kertomakirjallisuuden osalta teos tarjoaa sopivasti tarkennuksia aiempiin opuksiin.

Kirjoittaja

Outi Oja, FT, universitetslektor i finska, Stockholms universitet
(outi.oja[at]finska.su.se)

SIRU KAINULAINEN

Modernismin runsaudensarvi

Tuula Hökkä: Tuoksuville vuorille. Naisrunoilijoiden poetiikkaa, modernismeja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1341. Helsinki: SKS, 2013. 442 s.

Vaikka uutta modernismitutkimusta on ilmestynyt (esim. Vesa Haapalan, Anna Hollstenin ja Tuulia Toivasen artikkelit antologiassa *Työmaana runous. Runudentutkimuksen nykysuuntauksia*, SKS 2012), on suomalaisen runouden modernismi edelleen osin tutkimatonta maaperää. Siksi on hyvä kysellä, millaista modernismi kokonaisuudessaan on ollut. Tätä kysymystä tarkastelee runudentutkija Tuula Hökkä naisrunoilijoiden poetiikkaa käsittelevässä kirjassaan.

Modernistisia väyliä aukoneet ja tutkimuksen varjoon jääneet naispoeetat ovat olleet Hökän kiinnostuksen kohteena pitkään. Jo Hökan vuonna 1991 ilmestynyt, Eeva-Liisa Manneria keskittynyt väitöskirja käsitteli osittain 1940-luvulla aloittaneita naisrunoilijoita. Laajasti käy-